

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ПРОКОПЕНКО БОГДАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 347.962

ДОБІР КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2014

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, професор
Марочкін Іван Єгорович,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Сердюк Валентин Васильович,
Вищий спеціалізований суд України з розгляду
цивільних і кримінальних справ, заступник
керівника апарату;

доктор юридичних наук, доцент
Городовенко Віктор Валентинович,
Апеляційний суд Запорізької області, голова
суду.

Захист відбудеться 25 березня 2015 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70).

Автореферат розіслано 23 лютого 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливою передумовою існування в Україні незалежної, стабільної, авторитетної й ефективної судової влади є створення якісної системи добору кандидатів на посаду судді, що відповідає міжнародним стандартам.

Добір кандидатів на посаду судді, як передумова формування кваліфікованого суддівського корпусу, є проблемою загальносуспільного значення, яка через постійні зміни в політичному, соціально-економічному й культурному житті суспільства майже безперервно зберігає свою актуальність. Питання процедури добору кадрів на суддівські посади прямо пов'язано з належним забезпеченням прав та свобод людини і громадянина, створенням доступної і якісної судової системи, здійсненням правосуддя тільки на справедливих засадах, з гарантуванням незалежності суддів. Без вирішення цієї проблеми неможливо досягти відповідних основ демократичної, правової й соціальної держави.

Одним із ключових завдань судової реформи, новий виток якої розпочався з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у 2010 р., є створення високопрофесійного, високоморального й компетентного суддівського корпусу. Лише з такими характеристиками суддя й судова система в цілому зможуть служити гарантом прав та свобод людини і громадянина, законних інтересів усіх суб'єктів права й повноцінно виконувати роль легітимного арбітра при розв'язанні суспільно-правових конфліктів.

Розроблення власного бачення процедури добору кандидатів на посаду судді ґрунтується на працях таких сучасних українських і російських науковців, як: Ю. Г. Барабаш, В. Д. Бринцев, В. В. Городовенко, С. О. Іваницький, М. І. Клеандров, І. Є. Марочкін, Ю. А. Меліхова, М. Г. Мельник, Л. М. Москвич, Г. О. Мурашин, І. В. Назаров, С. Ю. Обрусна, О. О. Овсяннікова, О. М. Овчаренко, В. В. Пейсіков, С. В. Прилуцький, О. Б. Прокопенко, Н. В. Радутна, І. Л. Самсін, Л. В. Скоромоха, В. В. Сердюк, В. Е. Теліпко, С. О. Халюк, І. В. Юревич та ін. Разом із тим на сьогодні явно бракує комплексного наукового дослідження нової процедури добору кандидатів на посаду судді, запровадженої Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Указані обставини й обумовили

актуальність зазначеної проблематики й необхідність її поглибленого вивчення і розкриття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація пов'язана безпосередньо з тематикою науково-дослідних робіт кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого й виконана в рамках державної цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (науковий напрямок кафедри «Проблеми підвищення ефективності діяльності судової влади»; номер державної реєстрації 0111U000957). Її тема затверджена вченою радою Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» від 21 грудня 2012 р. (протокол № 4).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення концептуальних положень добору кандидатів на посаду судді та формулювання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення законодавства із цих питань. Для досягнення зазначених цілей ставилися такі основні завдання:

- виявити порядок становлення й розвитку інституту добору кандидатів на посаду судді в Україні і порівняти його з практикою інших країн;

- узагальнити основні міжнародні стандарти щодо вимог до ефективної процедури добору кандидатів на посаду судді й оцінити ступінь їх імплементації українським законодавством і практикою;

- розкрити правову природу теоретичної конструкції «добір кандидатів на посаду судді» й основних понять, зокрема, «кандидат на посаду судді», «статус кандидата на посаду судді», «процедура добору кандидатів на посаду судді», «стадії добору кандидатів на посаду судді», «принципи добору кандидатів на посаду судді», «органи, що здійснюють добір кандидатів на посаду судді» та ін.;

- висвітлити діючу в Україні процедуру добору кандидатів на посаду судді, виділивши її основні етапи і стадії, а також систему принципів, на яких вона ґрунтується;

- навести характеристику правового статусу кандидата на посаду судді: вимоги до претендентів на здобуття цього статусу, порядок його набуття, права й обов'язки цього кандидата, правові наслідки припинення цього статусу та ін.;

– надати правову оцінку повноваженням органів, залучених до процесу добору кандидатів на посаду судді, оцінити повноту правового визначення їх компетенції, виявити існуючі недоліки у практиці їх організації й діяльності в контексті розглядуваної процедури й запропонувати шляхи їх розв'язання;

– з'ясувати прогалини законодавчого регулювання і практики добору кандидатів на посаду судді, сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинної в Україні системи такого добору.

Об'єктом дослідження служать правовідносини, що виникають під час здійснення процедури добору кандидатів на посаду судді.

Предметом дослідження є добір кандидатів на посаду судді.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять методи як загальнонаукові (діалектичний, системно-структурний, індукції, аналізу, синтезу та ін.), так і спеціальні (порівняльно-правовий, наукового аналізу, історично-правовий, аналітичний, формально-юридичний, статистичний). Підґрунтям дослідження виступає діалектичний метод пізнання, відповідно до якого проблеми, що вирішуються в дисертації, розглядаються в єдності їх соціального змісту і правової форми. Системно-структурний метод дозволив узагальнити нормативну базу, наукову літературу і практику за темою дисертації. На підставі порівняльно-правового й аналітичного методів проведено аналіз положень національного й міжнародного законодавства. За допомогою формально-юридичного методу встановлено формулювання основних дефініцій, проаналізовано позиції дослідників і зміст юридичних норм. Задіяні також методи індукційного й редуційного аналізу, синтезу, аналогії, звернення до яких зумовлено специфікою й характером цієї наукової роботи. Усі методи наукового пізнання застосовувалися в дисертації комплексно, що забезпечило її переконливість і достовірність результатів, а також успішність у досягненні поставленої мети.

Нормативні підвалини дисертаційної роботи становлять положення Конституції й законодавства України, підзаконних нормативно-правових актів, відомчих актів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України й Вищої ради юстиції, законодавства зарубіжних країн та інші документи міжнародного характеру.

Емпіричним підґрунтям дослідження є: (а) дані Моніторингові стану незалежності суддів в Україні у 2011 і 2012 роках, що були проведені Радою суддів України за участю Центру суддівських студій і

за сприяння українсько-швейцарського проекту «Підтримка судової реформи в Україні. Сприяння зміцненню незалежності суддів»; (б) узагальнення актів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України й Вищої ради юстиції; (в) дослідження актів Конституційного Суду України; (г) моніторинг рішень Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше з моменту набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» у вітчизняній юридичній науці комплексно досліджено процедуру добору кандидатів на посаду судді, проаналізовано правовідносини, що виникають між органами, уповноваженими провадити зазначений добір, та особами, які бажають стати суддями, а також між цими державними органами. У дисертації запропоновано низку нових теоретичних і практичних положень.

Уперше:

- розроблено 2 підходи до розуміння змісту процедури добору кандидатів на посаду судді. У вузькому значенні ця процедура становить собою процес по забезпеченню судів загальної юрисдикції кадрами відповідної кваліфікації; у широкому – це складний, поетапний і довготривалий процес відбору, підготовки і призначення на посади суддів осіб, які якнайкраще відповідають певному професійному профілю;

- висвітлено добір кандидатів на посаду судді як інститут допуску до професії судді, а саме на посаду судді місцевого суду загальної юрисдикції;

- визначено момент набуття статусу кандидата на посаду судді, яким слід вважати подачу документів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України особою, яка бажає стати суддею;

- розмежовано вимоги до кандидата на посаду судді й до судді;

- виокремлено етапи добору кандидатів на посади судді, що полягають у відборі, навчанні і призначенні;

- рекомендовано запровадити в межах спеціальної перевірки проведення співбесіди з кандидатом на посаду судді, використовуючи при цьому поліграф;

- запропоновано наділити Національну школу суддів України повноваженням провадити спеціальну підготовку кандидатів на посаду судді, а не лише її організувати.

Удосконалено положення щодо:

- відповідності міжнародних стандартів, що стосуються процедури добору кандидатів на посаду судді, національному законодавству;

- зміни законодавчо встановлених вимог до кандидата на посаду судді шляхом їх посилення й чіткості викладення у Конституції України, а саме: установити вікові межі для таких кандидатів (30 - 60 років); запровадити засади кваліфікаційного стажу; відсутність аналогічних громадянству зв'язків з іншою державою, окрім України; відсутність судимості тощо;

- необхідності нормативного врегулювання порядку проведення медичного обстеження кандидатів на посаду судді для підтвердження відсутності в кандидата захворювань, що перешкоджають виконанню обов'язків судді, й розроблення відповідних медичних стандартів, яким має відповідати кандидат на цю посаду;

- доцільності покладення обов'язку проведення добору кандидатів на єдиний орган – на Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, що підсилить ступінь її відповідальності.

Набули подальшого розвитку положення стосовно:

- важливості якісної процедури добору кандидатів на посаду судді для формування високопрофесійного суддівського корпусу й ефективного реформування судової системи;

- підходів визначення порядку проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду судді;

- необхідності зведення повноважень Президента України під час участі в доборі кандидатів на посаду судді до суто церемоніальних;

- вдосконалення процедури складання присяги новопризначеним суддею.

Практичне значення результатів. Відображені в дисертації положення, висновки, рекомендації і пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій роботі – для подальшого теоретичного опрацювання положень наукового напрямку статусу кандидата на посаду судді як частини теорії статусу суддів;

- у правозастосовній діяльності – як рекомендації,

спрямовані на вдосконалення й оптимізацію добору кадрів на суддівські посади;

– у *законотворчій діяльності* – при розробленні концептуальних документів і нормативно-правових актів з питань формування корпусу професійних суддів;

– у *правовиховній сфері* – як науково-теоретичний матеріал у роботі з підвищення рівня правової культури правознавців, державних службовців, суддів, кандидатів на посаду судді й населення в цілому;

– у *навчальному процесі* – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з курсів «Організація судових та правоохоронних органів», «Судове право» й «Організація роботи суду» для вищих навчальних юридичних закладів України, при читанні лекцій і проведенні практичних занять, а також у науково-дослідницькій роботі студентів.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, обговорена на її засіданнях, схвалена нею й рекомендована до захисту. Результати, висновки і пропозиції дослідження доповідались автором на таких конференціях: всеукраїнська конференція «Проблеми розвитку юридичної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 18 квітня 2013 р.); міжнародна науково-практична конференція «Роль і місце Вищих рад юстиції у формуванні суддівського корпусу» (м. Київ, 21 березня 2013 р.); підсумкова конференція слухачів, курсантів і студентів Академії внутрішніх військ МВС України (м. Харків, 25 квітня 2013 р.); міжнародна науково-практична конференція, присвячена 20-річчю Національної академії правових наук України й обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України» (м. Харків, 20-21 листопада 2013 р.); Всеукраїнський тиждень права у Конституційному Суді України (м. Київ, 9-13 грудня 2013 р.).

Публікації. Основні положення науково-дослідницьких пошуків відображені в 6-ти наукових статтях, опублікованих у фахових періодичних виданнях з юридичних наук України та інших держав, а також у тезах 3-х доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Структура роботи, зумовлена метою і предметом дослідження, складається зі вступу, 3-х розділів, які

охоплюють 9 підрозділів, з висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, з яких основний текст – 186 сторінок. Список використаних джерел налічує 276 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, характеризуються ступінь її наукового розроблення і зв'язок з науковими планами і програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслюються його методологічні, теоретичні, емпіричні й нормативні підвалини, формулюється наукова новизна, розкривається теоретичне і практичне значення його результатів, наводяться дані про апробацію основних положень дисертації, про її структуру й обсяг.

Розділ 1. «Загальна характеристика добору кандидатів на посаду судді» складається з 2-х підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Добір кандидатів на посаду судді: поняття, принципи, стадії та етапи»* на підставі історичного, порівняльно-правового аналізу виявлено, що, починаючи із судової реформи 1864 р. з'являється таке поняття, як «кандидат на посаду судді» й починає розвиватись інститут добору таких кандидатів. Ми дійшли висновку, що існуюча процедура добору кандидатів на посаду судді має місце лише щодо посад суддів місцевих судів загальної юрисдикції. На підставі принципів добору кандидатів на посаду судді, як основних засад процесу формування корпусу професійних суддів, встановлено, що такий добір вважається справедливою, законною, незалежною, транспарентною й доступною процедурою заповнення вакантних посад суддів у судах загальної юрисдикції кандидатами, які успішно пройшли етапи відбору, навчання і призначення, відповідають установленим у законодавстві високим вимогам до суддівської посади згідно з нормами закону й міжнародними стандартами.

У підрозділі 1.2. *«Вимоги до кандидата на посаду судді»* досліджуються питання, пов'язані з високими критеріями, що висуваються до кандидатів у судді. Виявлено недоліки закріплення в законодавстві вимог до кандидата на посаду судді, а тому пропонується викласти ч. 3 ст. 127 Конституції в такій редакції: «На посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не пов'язаний будь-

якими аналогічними громадянству зв'язками з іншою державою, який безперервно проживає на території України протягом останніх десяти років, володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче магістра, досяг тридцятирічного віку, але не старший шістдесяти років, має стаж роботи в галузі права протягом семи років (для працівників прокуратури й адвокатів – протягом п'яти років), не має судимості, не хворий хворобою, яка заважала б йому здійснювати суддівські повноваження, й не вчиняв проступків, що його порочать».

Розділ 2. «Добір кандидатів на посаду судді Вищою кваліфікаційною комісією суддів України» містить 4 підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Функціонування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України на початкових етапах добору кандидатів на посаду судді» розкривається порядок функціонування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Наголошується, що повноваження членів цієї комісії, які призначаються з'їздом суддів, мають бути покладені виключно на діючих суддів і припинятися одночасно з припиненням статусу діючого судді. Усю сукупність повноважень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України пропонується поділити на основні та допоміжні. Добір кандидатів на посаду судді належить саме до основних її повноважень.

Розглядаються початкові етапи добору кандидатів на посаду судді, а саме: (а) оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді; (б) подання особами, які виявили бажання стати суддями, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви й необхідних документів; (в) здійснення цією комісією на підставі поданих кандидатами документів перевірки відповідності цих осіб вимогам, що пред'являються до кандидата на посаду судді.

Виявлено момент, з якого особа, яка бажає стати суддею, набуває статусу кандидата на посаду судді. У зв'язку із цим встановлено, що кандидат на посаду судді – це особа, яка виявила бажання стати суддею, подала до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України письмову заяву про участь у доборі кандидатів на посаду судді, а також необхідні документи, визначені законодавством. Втратити статус кандидата особа може або з будь-яких законних підстав відсторонення від участі в доборі, або з набуттям статусу судді. Пропонується розмежувати вимоги до кандидата на посаду судді й до судді у частині віку кандидата та цензу осілості, що зумовлено

довготривалістю процедури добору кандидатів на цю посаду. Частина 1 ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» запропоновано доповнити таким абзацом: «На момент подачі до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України документів і заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді особа, яка виявила бажання стати суддею, має досягти віку двадцяти дев'яти років і шести місяців, проживати в Україні не менше дев'яти років, а також відповідати іншим вимогам, установленим у ч. 1 цієї статті й у Конституції України».

У підрозділі 2.2. «Спеціальна перевірка кандидатів на посаду судді» розглядається порядок проведення спеціальної перевірки відомостей про кандидатів на посаду судді. Установлено, що ефективним методом перевірки особистих і моральних якостей кандидата на посаду судді в межах такої перевірки може стати співбесіда з ним, під час якої доцільно було б використовувати поліграф. З метою впровадження процедури проведення зазначеної перевірки наголошується на необхідності розроблення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України й затвердження власним рішенням Порядку проведення спеціальної перевірки кандидата на посаду судді.

У підрозділі 2.3. «Організація виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права (анонімне тестування)» з'ясовано, що анонімне тестування є однією зі стадій добору кандидатів на посаду судді, мета якої об'єктивно оцінити рівень загальних теоретичних знань кандидатів у галузі права для направлення кращих їх представників для проходження спеціальної підготовки.

Установлено, що трапляються випадки, коли за результатами анонімного тестування до наступних етапів добору допускалося менше осіб, ніж передбачено державним замовленням. Така ситуація має місце у зв'язку з набранням мінімально можливого балу занадто чисельною кількістю осіб. Тому вже на цьому етапі пропонується ввести для осіб, які набрали однакову мінімально можливу кількість балів, застосовувати додатковий критерій, яким має стати стаж роботи у галузі права.

У підрозділі 2.4. «Особливості навчання кандидатів на посаду судді та кваліфікаційний іспит перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України» наголошується на сутності й особливостях спеціальної підготовки кандидата на посаду судді, а також умовах проведення кваліфікаційного іспиту. Перед початком спеціальної підготовки

здійснюється поділ кандидатів за формами навчання – денною і заочною. Вважаємо, що при цьому мають бути враховані такі критерії: (а) бажання самого кандидата на посаду судді обирати форму навчання; (б) рейтинг балів, отриманих за анонімне тестування: чим вище бал, тим вище місце в рейтингу; (в) стаж роботи помічником судді, адже помічник судді, по суті, працює в суді і знає більшість тонкощів роботи, яку виконує безпосередньо суддя, а тому менше потребує навчання в цій сфері, порівняно з представниками інших юридичних професій. На думку дисертанта, Національна школа суддів України має не організовувати спеціальну підготовку, а проводити її. Строк навчання в цій школі має бути збільшено і становити не 6 місяців (як нині встановлено законодавством), а щонайменше один рік, з рівним поділом навчання на теоретичну і практичну частини.

Для підтримання належного загального рівня кандидатів на посаду судді пропонується, щоб за результатами кваліфікаційного іспиту до резерву на заміщення вакантних посад суддів мали право потрапляти особи, які набрали прохідний бал, установлений Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. У той же час він має бути не нижчим за прохідний бал кваліфікаційного іспиту попереднього добору кандидатів на посаду судді у випадку перебування в резерві осіб з попередніх доборів.

Розділ 3. «Призначення кандидатів на посаду судді» охоплює 3 підрозділи.

У підрозділі 3.1. «Роль Вищої ради юстиції у внесенні подання про призначення судді на посаду» акцентується увага на тому, що роль Вищої ради юстиції в доборі кандидатів на посаду судді зводиться до перевірки написання реферату, підготовленого кандидатом на цю посаду і внесення подання Президентові України про його призначення на посаду судді. При цьому акцентується увага на необхідності усунення із законодавства вимоги подачі реферату Вищій раді юстиції. Як вбачається, існує потреба в перерозподілі повноважень між Вищою радою юстиції й Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Робиться висновок, що всі повноваження стосовно добору і призначення кандидатів на посаду судді належить здійснювати Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, включаючи внесення подання Президентові України про призначення кандидата на цю посаду. Вища рада юстиції має бути усунена від компетенції формування

суддівського корпусу, але повинна повністю регулювати питання відповідальності стосовно будь-якого судді.

У підрозділі 3.2. «Участь Президента України у призначенні кандидата на посаду судді» підтримується позиція призначення суддів на посади Президентом України одразу безстроково, без 5-річного випробувального строку. Проте участь глави держави в доборі кандидатів на посаду судді має зводитися до суто церемоніальної ролі. З цією метою рекомендується надати Вищій кваліфікаційній комісії суддів України повноваження щодо призначення суддів України у випадку, якщо Президентом України протягом установленого законом строку не буде видано указу про призначення суддів. Таке рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, як видиться, могло б прийматися у разі позитивного голосування всіма членами зазначеної комісії.

У підрозділі 3.3. «Складання присяги як завершальний етап набуття суддівських повноважень» підкреслюється, що присяга кандидатів на посаду судді становить собою можливість допуску до здійснення повноважень правосуддя особами, які були призначені на посаду Президентом України. Обстоюється позиція, що присутність глави держави під час складання присяги суддями не є обов'язковою. Присяга може бути складена у присутності представників органу місцевого самоврядування, суддів суду, в який призначено особу, голови цього суду й голови суду апеляційної інстанції у приміщенні, де встановлено Державний Герб України і Державний Прапор України.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичні узагальнення щодо вирішення наукового завдання з розроблення концептуальних положень, які визначають правову природу добору кандидатів на посаду судді як важливого етапу створення судової системи України. Засади, що закладаються у процедуру формування корпусу професійних суддів, забезпечують подальше ефективне функціонування всієї судової системи. Головним теоретичним і прикладним надбанням цієї наукової роботи є певні висновки і пропозиції:

1. Добір кандидатів на посаду судді – це справедлива, законна, незалежна, транспарентна й доступна процедура заповнення вакантних посад суддів у судах загальної юрисдикції кандидатами, які успішно

пройшли етапи відбору, навчання і призначення, відповідають установленим законодавством високим вимогам до суддівської посади згідно з нормами закону й міжнародними стандартами.

2. Поняття «добір кадрів» складається з набору й підбору останніх, а також є кадровим процесом із визначеною процедурою. Пропонуємо процедуру добору кандидатів на посаду судді розглядати у вузькому й широкому розумінні. У вузькому значенні вона виступає процесом забезпечення судів загальної юрисдикції підготовленими висококваліфікованими кадрами; у широкому ж – це складний, поетапний, довготривалий процес відбору, підготовки і призначення високопрофесійних і високоморальних, кваліфікованих кандидатів на посади суддів судів загальної юрисдикції згідно з законодавством України і встановленими міжнародними стандартами.

3. З поглибленого аналізу міжнародних стандартів добору кандидатів на посаду судді й законодавства зарубіжних країн виділено основні критерії, що висуваються до кандидата на посаду судді: (а) вимога до громадянства, (б) віковий ценз, (в) освітній ценз, (г) стаж роботи у галузі права, (д) ценз осілості, (е) володіння державною мовою, (є) належні особисті і моральні якості, (ж) вимога до здоров'я кандидата, (з) відсутність судимості. Усі ці вимоги до кандидата на посаду судді мають ґрунтуватися саме на наведених критеріях, які повинні бути закріплені в Конституції України.

4. Повноваження членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які призначаються з'їздом суддів (6 осіб), мають виконувати виключно діючі судді. Усі повноваження зазначеної комісії запропоновано поділити на основні й допоміжні. Основні, у свою чергу, поділяються на повноваження (а) пов'язані зі здійсненням добору кандидатів на посаду судді і (б) щодо притягнення суддів до відповідальності. Усі інші функції, що стосуються, приміром, ведення статистики чи збирання інформації, належать до допоміжних.

5. Кандидат на посаду судді є особою, яка виявила бажання стати суддею й подала до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України письмову заяву про участь у доборі кандидатів на посаду судді й документи, визначені законодавством. Запропоновано момент подачі документів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України особою, яка бажає стати суддею, вважати моментом набуття статусу кандидата на посаду судді. У зв'язку із цим вважається за доцільне розмежувати вимоги до кандидата на посаду судді й безпосередньо до судді.

6. Для виявлення належного рівня особистих і моральних якостей кандидата на посаду судді варто провадити з ним співбесіду, з використанням при цьому поліграфа. Вищій кваліфікаційній комісії суддів України необхідно систематизувати всі чинні норми, що стосуються спеціальної перевірки і затвердити власним рішенням Порядок проведення спеціальної перевірки кандидата на посаду судді, урахувавши всі нюанси здійснення цього важливого етапу добору.

7. Анонімне тестування становить собою одну зі стадій добору кандидатів на посаду судді, мета якого – об'єктивно оцінити рівень їх загальних теоретичних знань у галузі права з метою направлення кращих їх представників для проходження спеціальної підготовки.

8. При поділенні кандидатів за денною й заочною формами навчання треба враховувати такі основні критерії: (а) бажання самого кандидата на посаду судді обирати форму навчання, (б) рейтинг балів, отриманих за анонімне тестування (чим вище бал, тим вище місце в рейтингу), (в) стаж роботи на посаді помічника судді.

9. Здійснювати спеціальну підготовку має безпосередньо Національна школа суддів України. Для цього використовувати її власну базу, запрошувати викладачів провідних юридичних вищих навчальних закладів і працюючих суддів. Судді, які залучаються до проведення практичної частини навчання кандидатів, по-перше, мають попередньо закінчити певні тренінги на базі Національної школи суддів України й отримати диплом про проходження саме такого роду підготовки для суддів-наставників. По-друге, на період практичного спеціального навчання таких кандидатів суддям необхідно знімати навантаження з розгляду справ, оскільки підготовка кандидатів на посаду судді – це важлива місія, яка потребує чимало часу. По-третє, для суддів-наставників Національною школою суддів України необхідно розробити методiku оцінювання стажування цих кандидатів, адже, як показала практика, проблеми з таким оцінюванням мали місце. Строк навчання повинен становити щонайменше один рік, причому з рівним поділом часу на теоретичну і практичну частини – по півроку.

10. Конкурс на заміщення вакантних посад судді має бути відкритим. Рекомендується зі списку існуючих вакантних посад залежно від місця в рейтингу кандидата на посаду судді в порядку черговості обирати, на яку вакантну посаду він бажає претендувати. Першими місце потенційної роботи повинні обирати кандидати на посаду судді, які мають кращі бали за кваліфікаційний іспит. Якщо

особи з однаковими балами претендують на одну й ту ж вакантну посаду, перевагу надається кандидатові, в якого більший стаж роботи у галузі права (як визначено у законодавстві).

11. Повноваження щодо добору і призначення кандидатів на посаду судді потрібно перерозподілити між двома основними органами, що функціонують при судовій системі України. Обстоюється позиція, що всі повноваження, включаючи внесення подання Президентові України про призначення кандидата на посаду судді, належить здійснювати Вищій кваліфікаційній комісії суддів України. Вища рада юстиції повинна бути усунена від формування суддівського корпусу, але мати виключну компетенцію щодо регулювання питання дисциплінарної відповідальності стосовно будь-якого судді.

12. Для підкреслення функції Президента у процедурі добору суддівських кадрів як виключно церемоніальної пропонується надати Вищій кваліфікаційній комісії суддів України повноваження призначати суддів, якщо главою держави протягом установленого законом строку не буде видано указу про їх призначення.

13. Присягу суддя має складати у присутності представників органів місцевого самоврядування тієї територіальної громади, на яку поширюється юрисдикція суду, де він буде працювати, голови відповідного місцевого й апеляційного суду, суддів суду, в який його призначено, в урочистій обстановці у приміщенні, де встановлено Державний Герб України і Державний Прапор України.

14. З метою вдосконалення національної нормативної бази у сфері добору кандидатів на посаду судді необхідно внести певні зміни до законодавства:

– частину 3 ст. 127 Конституції України й ч. 1 ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викласти у такій редакції: «На посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не пов'язаний будь-якими аналогічними громадянству зв'язками з іншою державою, який безперервно проживає на території України протягом останніх десяти років, володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче магістра, досяг тридцятирічного віку, але не старший шістдесяти років, має стаж роботи в галузі права протягом семи років (для працівників прокуратури й адвокатів – протягом п'яти років), не має судимості, не хворий хворобою, яка заважала б йому здійснювати суддівські повноваження, й не вчиняв проступків, що його порочать».

– частину 1 ст. 128 Конституції України викласти таким чином: «Призначення на посаду судді суду загальної юрисдикції здійснюється безстроково Президентом України на підставі подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і згідно з ним».

– частину 1 ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» доповнити таким абзацом: «На момент подачі до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України документів і заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді особа, яка виявила бажання стати суддею, має досягти віку двадцяти дев'яти років і шести місяців, проживати в Україні не менше дев'яти років, а також відповідати іншим вимогам, установленим у частині 1 цієї статті й у Конституції України».

– статтю 64-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» назвати «Медичне обстеження кандидатів на посаду судді» і викласти її в такій редакції: «Для підтвердження відсутності в кандидата на посаду судді захворювань, що перешкоджають виконанню обов'язків судді, проводиться його попереднє медичне обстеження. Перелік захворювань, які перешкоджають призначенню на посаду судді, затверджується рішенням Вищої ради юстиції на підставі подання Міністерства охорони здоров'я України. Форма документа, що свідчить про відсутність захворювань, які перешкоджають виконанню обов'язків судді, затверджується Міністерством охорони здоров'я України».

– Закон України «Про судоустрій і статус суддів» доповнити статтею 70-1 «Тестування на поліграфі та співбесіда з кандидатом на посаду судді» в такій редакції: «Для допущення до конкурсу на зайняття вакантної посади судді й виявлення рівня особистих і моральних якостей кандидата на посаду судді у межах спеціальної перевірки особа, яка склала кваліфікаційний іспит, зобов'язана пройти тестування на поліграфі і співбесіду із членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. У разі відмови від проходження тестування чи співбесіди особа вважається не відповідаючою вимогам до кандидата на посаду судді. Результати тестування використовуються у процесі проведення співбесіди з особою виключно як інформація ймовірного характеру, яка сприяє можливому формуванню у членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України внутрішнього переконання. Порядок проведення тестування на поліграфі і співбесіди з кандидатом

на посаду судді визначається рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Прокопенко Б. О. Проблемні питання вимог до кандидата на посаду судді через призму зарубіжного досвіду / Б. О. Прокопенко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. – Серія «Право». – 2012. – № 20. – С. 191–194.

2. Прокопенко Б. О. Проблемні аспекти визначення належного рівня особистих та моральних якостей кандидата на посаду судді / Б. О. Прокопенко // Вісн. Вищої ради юстиції. – 2013. – № 1. – С. 188–201.

3. Прокопенко Б. О. Міжнародні стандарти добору кандидатів на посаду судді / Б. О. Прокопенко. // Часопис Київ. ун-ту права. Юрид. науки. – 2013. – № 1. – С. 356–359.

4. Прокопенко Б. О. Правовий статус органів, що беруть участь у доборі кандидатів на посаду судді / Б. О. Прокопенко // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. Юрид. науки. – 2013. – № 2. – С. 36–41.

5. Прокопенко Б. О. Конституційно-правові особливості добору кандидатів на посаду судді в аспекті забезпечення прав і свобод людини і громадянина / Б. О. Прокопенко // Вісн. КС України. – 2014. – № 1. – С. 95–104.

6. Прокопенко Б. А. Роль медичного освидетельствования претендента на должность судьи в Украине / Б. А. Прокопенко // Вестн. Владимир. юрид. ин-та. – 2013. – № 3. – С. 208–212.

7. Prokopenko B. Becoming a judge in different countries / Bohdan Prokopenko // Проблеми розвитку юридичної науки в дослідженнях молодих учених : всеукр. наук. конф. – Харків, 2013. – С. 127–129.

8. Прокопенко Б. О. Перевірка та співбесіда як необхідні елементи визначення належного рівня особистих та моральних якостей кандидата на посаду судді / Б. О. Прокопенко // Збірник тез доповідей підсумкової конференції слухачів, курсантів і студентів Академії внутрішніх військ МВС України. – 25 квітня 2013. Секція 4 : Гуманітарні науки. – Харків, 2013. – С. 81–83.

9. Прокопенко Б. О. Особисті і моральні якості як одна з основних вимог до кандидата на посаду судді / Б. О. Прокопенко // *Правова доктрина – основа формування правової держави : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України»* (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.) – Харків, 2013. – С. 953–957.

АНОТАЦІЯ

Прокопенко Б. О. Добір кандидатів на посаду судді. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – *судоустрій; прокуратура та адвокатура.* – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2014.

Дисертацію присвячено вивченню теоретичних і практичних проблем порядку добору кандидатів на посаду судді, розглянуто сутність цієї процедури, яку розділено на основні етапи і стадії. Проаналізовано вимоги до кандидата на посаду судді, наголошено на необхідності розмежування вимог до кандидата на посаду судді і вимог до судді у зв'язку з дослідженням правового статусу саме особи, яка претендує зайняти цю посаду. Детально розглянуто кожен етап добору кандидатів на посаду судді, що здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України: анонімне тестування, спеціальні перевірка й підготовка, кваліфікаційний іспит, проведення конкурсу на заміщення вакантних суддівських посад. Досліджено порядок призначення кандидатів на посаду судді. Присяга судді розглядається як завершальний етап набуття суддівських повноважень.

Проаналізовано нормативно-правові акти, що регламентують добір кандидатів на посаду судді як на національному, так і на міжнародному рівнях. Виявлено законодавчі прогалини в регулюванні порядку проведення цієї процедури. На підставі проведених наукових пошуків сформульовано пропозиції з удосконалення законодавства, що впорядковує судоустрій в Україні.

Ключові слова: суд, судова влада, судова система, вимоги до кандидата на посаду судді, добір кандидатів на посаду судді, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції, призначення кандидата на посаду судді, присяга судді.

АННОТАЦИЯ

Прокопенко Б. А. Отбор кандидатов на должность судьи. –

На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2014.

Диссертация посвящена изучению теоретических и практических проблем порядка отбора кандидатов на должность судьи, рассмотрена сущность этой процедуры, выделены её основные этапы и стадии. Проанализированы требования к кандидату на должность судьи, отмечена необходимость разграничения требований к кандидату на должность судьи и требований к судье в связи с исследованием особого правового статуса именно лица, претендующего занять эту должность.

Подробно рассмотрены каждый этап отбора кандидатов на должность судьи. Высшая квалификационная комиссия судей Украины проводит: анонимное тестирование, специальные проверку и подготовку, квалификационный экзамен, конкурс на замещение вакантных судейских должностей.

Анонимное тестирование определено как одна из стадий отбора кандидатов на должность судьи, которая проводится для того, чтобы объективно оценить уровень общих теоретических знаний кандидатов в области права с целью направления лучших из них для прохождения специальной подготовки.

Исследована роль Национальной школы судей Украины в организации проведения специальной подготовки кандидатов на должность судьи, рассмотрены позитивные и негативные стороны этого этапа отбора претендентов, предложены пути совершенствования законодательства.

Определено, что по результатам квалификационного экзамена конкурс на замещение вакантных должностей судьи необходимо проводить открыто. Кандидатам на должность судьи из списка существующих должностей рекомендуется в порядке очередности и в зависимости от места в рейтинге выбирать, на какую вакантную должность они желают претендовать.

Исследован порядок назначения кандидатов на должность судьи, в том числе рассмотрена роль Высшего совета юстиции и Президента Украины в осуществлении такого назначения. Присяга судьи рассматривается как завершающий этап занятия должности судьи.

Проанализированы нормативно-правовые акты, регламентирующие отбор кандидатов на должность судьи как на национальном, так и на международном уровнях. Выявлены законодательные пробелы регулирования порядка проведения процедуры отбора кандидатов на должность судьи. На основании проведенных научных поисков сформулированы предложения по совершенствованию законодательства, которое упорядочивает судоустройство в Украине.

Ключевые слова: суд, судебная власть, судебная система, требования к кандидату на должность судьи, отбор кандидатов на должность судьи, Высшая квалификационная комиссия судей Украины, Высший совет юстиции, назначение кандидатов на должность судьи, присяга судьи.

SUMMARY

Prokopenko B. O. Candidates Selection for a Judge Position. –

The manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in specialty 12.00.10 - Judiciary; Prosecution and Advocacy. - Yaroslav Mudryi National Law University, the Ministry of Education and Science in Ukraine. - Kharkiv, 2014.

Theoretical and practical issues of candidates selection for a judge position are investigated in the research. There was also studied the essence of candidates selecting procedure for judicial office and the procedure was split into main phases and stages. The author analyzed the requirements for judicial appointment, stressed the need to differentiate requirements for a candidate who is going to take a judge position and for a judge in connection with the investigation of a person's legal status, who claims to take a judge position. Each stage of candidate selection for a judge position was considered in details which is performed by the Supreme Qualification Commission of Judges in Ukraine. They are: anonymous testing, a special test, special training, qualifying examination, the competition for vacant

judicial position. There were investigated the procedure of judicial candidates appointment and judge's oath as the final phase of judicial powers obtaining.

The author analyzed normative legal acts which regulate candidates selection for a judge position at both the national and international levels. There were found out some legal gaps in regulation of carrying out the procedure of candidates selecting for a judge position. The propositions about improvement of legislation which regulates judicial system in Ukraine were stated on the basis of performed scientific researches.

Key words: court, judicial power, judicial system, requirements for judge position candidates, selection of candidates for a judge position, Supreme Qualification Commission of Judges in Ukraine, The High Council of Justice, appointment of candidates for a judge position, oath of a judge.

Відповідальний за випуск
док. юрид. наук, проф.
Л. М. Москвич

Підписано до друку __.12.2014 р. Формат 60x90 1/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № ____

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.